

Статті

Ярослав ТАРАС

**АРХІТЕКТУРНО-ЕТНОГРАФІЧНЕ
КАРТОГРАФУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ
САКРАЛЬНОЇ ДЕРЕВ'ЯНОЇ
АРХІТЕКТУРИ ЯК ОСНОВА ІСТОРИКО-
ЕТНОГРАФІЧНОГО РАЙОНУВАННЯ ТА
АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО
УСТРОЮ УКРАЇНИ**

Yaroslav TARAS. On Architectural Ethnographic Mapping of Objects of Sacral Wooden Architecture as a Basis for Historio-Ethnographic Regionalization and Administrative Territorial Arrangement of Ukraine.

Світова наукова практика зазвичай не відокремлює народну архітектуру і, зокрема, сакральне дерев'яне будівництво від традиційної культури – об'єкта дослідження етнографії й фольклору.

Свого часу радянська мистецтвознавча школа внесла в зазначену дослідницьку проблематику політично-ідеологічний аспект і обмежила не тільки теми, але й методологічні засади цих студій. Свідоме уникання питань, пов'язаних з дослідженням генези та культурно-традиційного аспекту, скерованість досліджень на вивчення архітектурно-конструктивних особливостей не давали можливості широко використовувати різні методи дослідження та всебічно вивчати дерев'яні церкви. Сьогодні необхідно відійти від радянської методології, більше того, сакральну архітектуру слід визнати одним із об'єктів етнографічної науки та досліджувати це явище в ширшому контексті. Про необхідність саме такого комплексного підходу свідчить наукова практика багатьох країн та державні експерти при ЮНЕСКО, розуміючи під терміном “традиційна народна культура та фольклор” значно ширший вимір і “традиційну творчість груп та індивідумів, яка включає мову усну літературу, музику, танці, ігри, міфологію, обряди, звичаї, ремесла, архітектуру та інші види художньої творчості”¹.

¹Восточно-славянський фольклор. Словар научной и на-

Визнання сакральної дерев'яної архітектури як складової частини етнографії вимагає стан справ із питаннями історико-етнографічного районування, яке спробуємо розглянути головним чином із позиції стану розробки та картографічного його відображення. За століття накопичилось немало текстового матеріалу, який окреслює межі етнографічних районів української Галичини та України. Текстовим матеріалом конкретизував бойківсько-гуцульське та бойківсько-лемківське пограниччя І.Вагилевич², межі етнографічних груп українців Карпат І.Коперницький³, списком сіл окреслив галицьку частину Бойківщини В.Поль⁴, з'ясовував етнографічні межі розселення гуцулів С.Витвицький⁵, галицьких лемків О.Торонський⁶, визначав територіальні бойківсько-лемківські та гуцульські етнографічні межі Я.Фальковський⁷.

У радянський та період незалежності України етнографічне районування Карпат розробляли Ю.Гошко⁸, Р.Кирчів⁹, України – Г.Стельмах¹⁰, Д.Косарик, К.Гуслистий, В.Гор-

родной терминологии.– Минск: Наука і Тэхніка, 1993.– С. 377.

²Bojkowé, lid ruskoslowanský w Haličjch. Od Dalibora J. Wahylewiče.– S. 30–72; Časopis Českeho Museum.– 1841.– № 1.– S. 30–72; Український переклад етнографічної частини праці І.Вагилевич див.: Жовтень.– 1978.– № 12.– С. 117–130.

³Kopernicki I. O góralach ruskich w Galicyi. Zapis etnograficzny według spostrzeżeń w podróży, odbytej w końcu lata 1888 r.– Kraków, 1889.– S. 18–32.

⁴Pol W. Rzut oka na północne strone Karpat.– Kraków, 1851.– Cz. 1.

⁵Витвицький С. Историчний нарис про гуцулів / Переклад, передмова і прим. М.Васильчука.– Коломия, 1993.– С. 17–20.

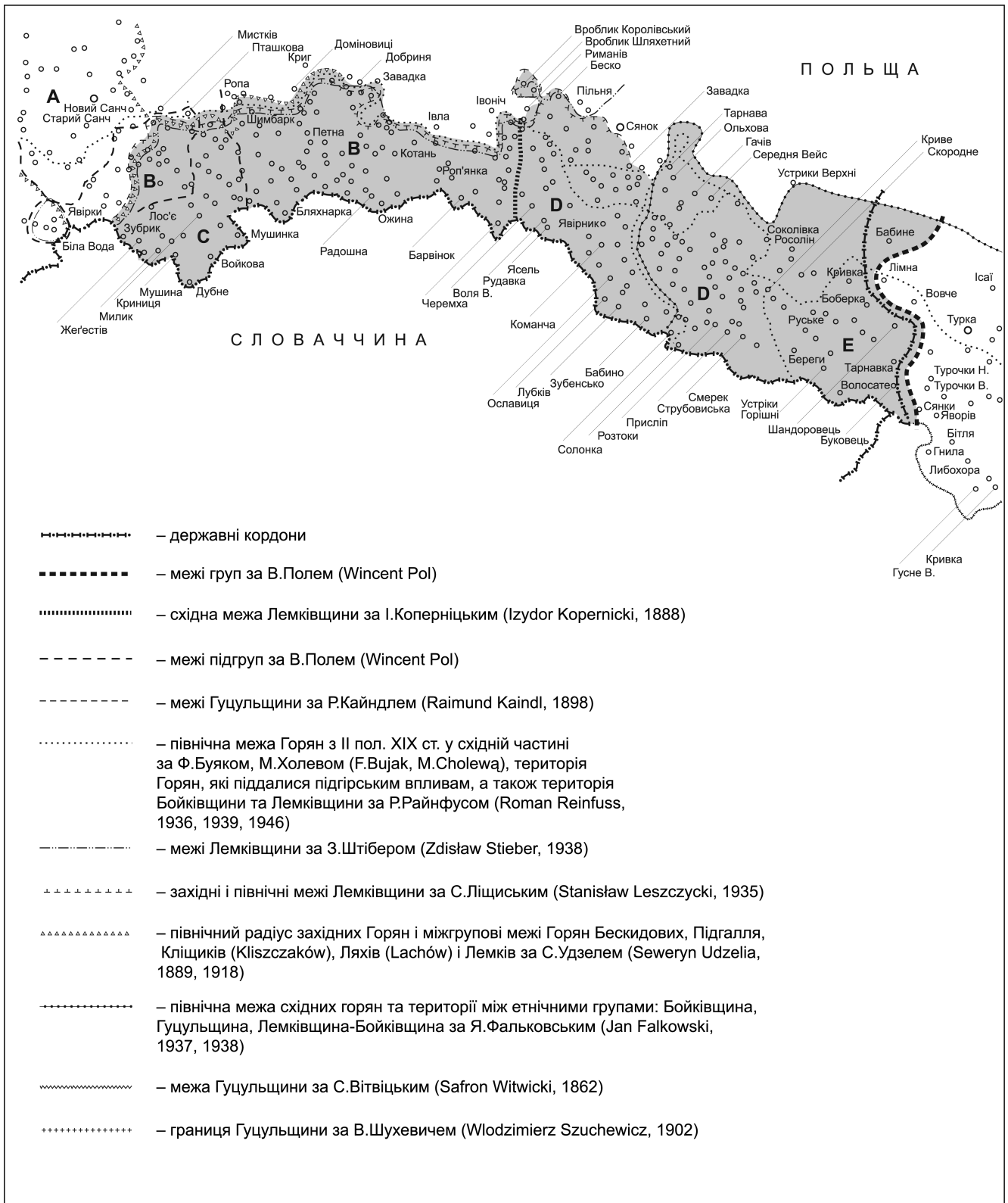
⁶Торонський А.И. Русини лемки // Заря галицька jako Альбум на 1860.– Львов, 1860.– С. 389–428.

⁷Falkowski J., Pocznycki B. Na pograniczu łemkowsko-bojkowskiem.– Lwów, 1935; Falkowski J. Zachodnie pogranicze Huculszczyzny.– Lwów, 1937.

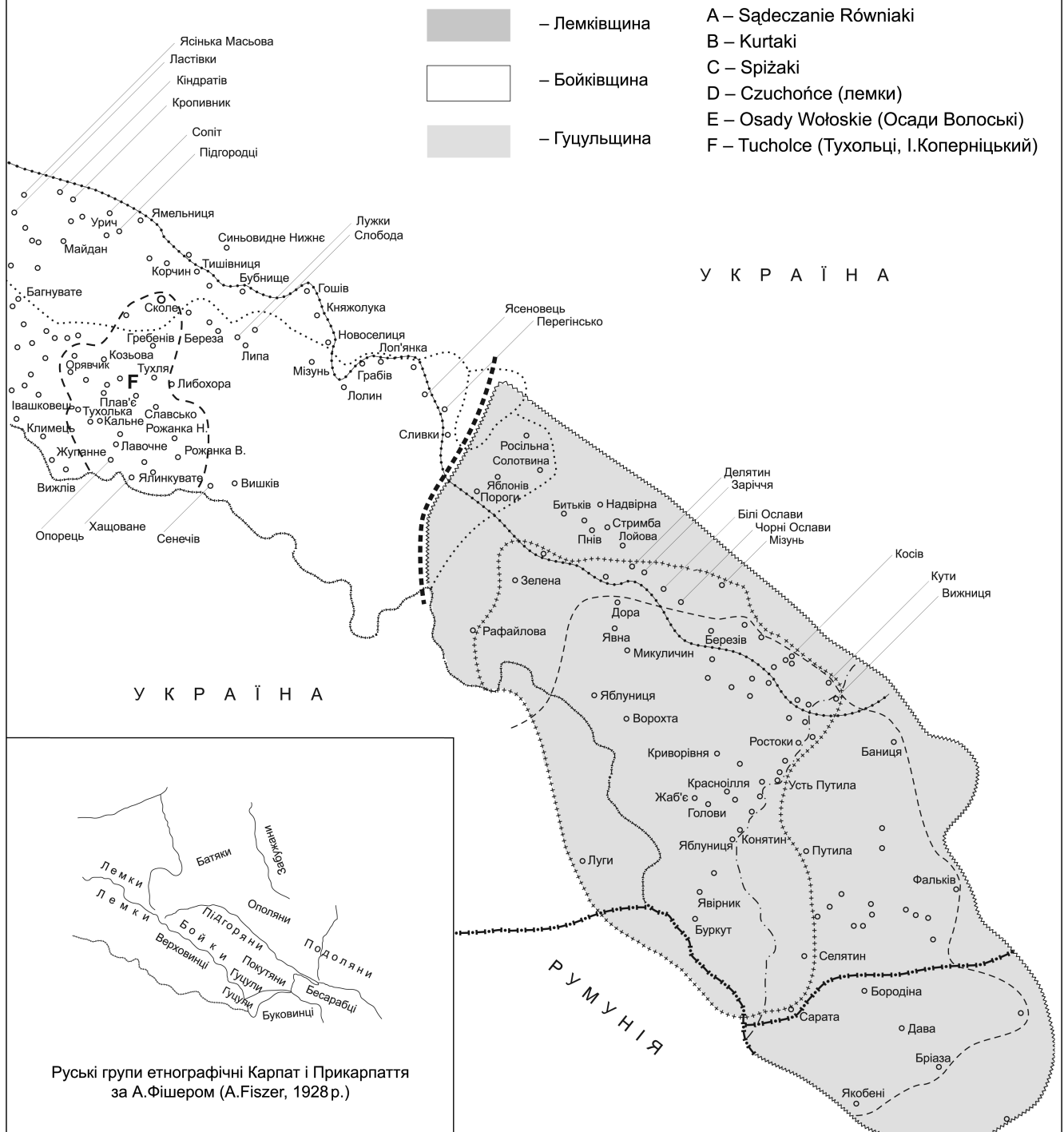
⁸Гошко Ю.Г. Етнографічні межі // Бойківщина: Історико-етнографічне дослідження.– К.: Наук. Думка, 1983; Його ж. Етнографічна територія // Гуцульщина: Історико-етнографічне дослідження.– К.: Наук. Думка, 1987.– С. 25 (карта).

⁹Кирчів Р.Ф. Етнографічне дослідження Бойківщини.– К.: Наук. Думка, 1978.– С. 12–13.

¹⁰Стельмах Г.Ю. Етнографічне районування України кін. ХІХ – поч. ХХ ст. // Українська етнографія.– К., 1958.– С. 106–113.

Додаток до розділу 8.1. Межі карпатських етнографічних груп згідно з публікаціями XIX–XX ст.

ленко¹¹, А.Могила¹², В.Горленко¹³, А.Пономарьов¹⁴, В.Наулко¹⁵, Кирчів¹⁶.

Не має необхідності аналізувати етнографічне районування української Галичини та України загалом за матеріалами наукових досліджень XIX – поч. XXI ст., його узагальнили С.Макарчук, Р.Кирчів, М.Глушко. За Р.Кирчівим, “історико-етнографічне районування України розроблене на сьогодні в дуже загальних рисах – головню через недостатнє етнографічне вивчення багатьох її регіонів і місцевостей [...]. Це районування поки що може бути запропоноване лише як певна робоча схема, яка потребує удосконалення і уточнення”¹⁷.

Спираючись на аналіз попередників, М.Глушко дійшов висновку, що “питання історико-етнографічного районування Галичини та України загалом цікавилися багато вчених, однак єдиної схеми вони не розробили донині, тобто всі запропоновані раніше є поки що робочими, які потребують удосконалення та уточнення. Такий стан зумовили дві головні причини: недостатнє етнографічне вивчення багатьох районів і місцевостей та відсутність спеціальних етнографічних досліджень із докладним картографуванням реалій традиційної матеріальної і духовної культури українців,

¹¹Косарик Д.М., Гуслистий К.Г., Горленко В.Ф. Сучасні етнографічні райони і локальні групи українського народу // *Українці: Історико-етнографічна монографія у двох томах (Макет)*. – К., 1959. – Т. 1. – С. 27–31.

¹²Гуслистий К.Г., Могила А.П. Этнографические группы украинского народа и диалекты украинского языка // *Народы европейской части СССР*. – Москва, 1964. – С. 591–592.

¹³Горленко В.Ф. Етнографічне районування // *Географічна енциклопедія України*. – К., 1989. – Т. 1. – С. 393–394.

¹⁴Пономарьов А. Регіональні барви України й українців // *Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах*. – Опішне, 1999. – Кн. 1. – С. 57–72, 71 (картографічна схема).

¹⁵Наулко В.І. Історико-етнографічне районування України та етнографічні групи українського народу // *Культура і побут населення України: Навч. посібн. для вузів*. – К., 1991. – С. 22–23.

¹⁶Кирчів Р. Історико-етнографічні райони України та етнографічні групи українського народу // *Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А.Макарчука*. – Вид. 2-ге, переробл. і доп. – Львів, 2004; Його ж. *Етнографічне районування України // Українське народознавство: Навч. посібн. / За ред. С.П.Павлюка*. – 2-ге вид. переробл. і доп. – К., 2004. – С. 56–70.

¹⁷Кирчів Р. *Етнографічне районування України // Українське народознавство...* – С. 57.

зокрема й Галицького краю”¹⁸. Більшість дослідників подають свої міркування щодо історико-етнографічного районування України згідно текстового фактологічного матеріалу. За два останніх століття маємо дуже скупі дослідження на предмет використання картографічного матеріалу, який би стосувався розробки цього важливого питання.

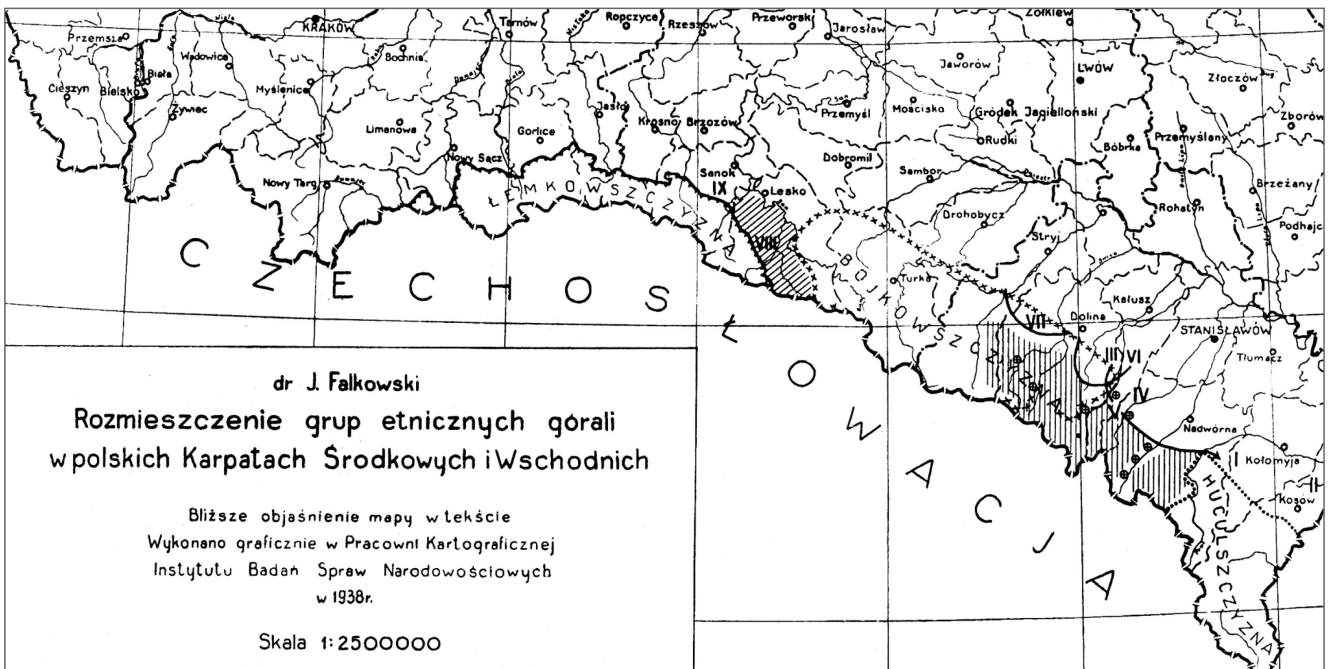
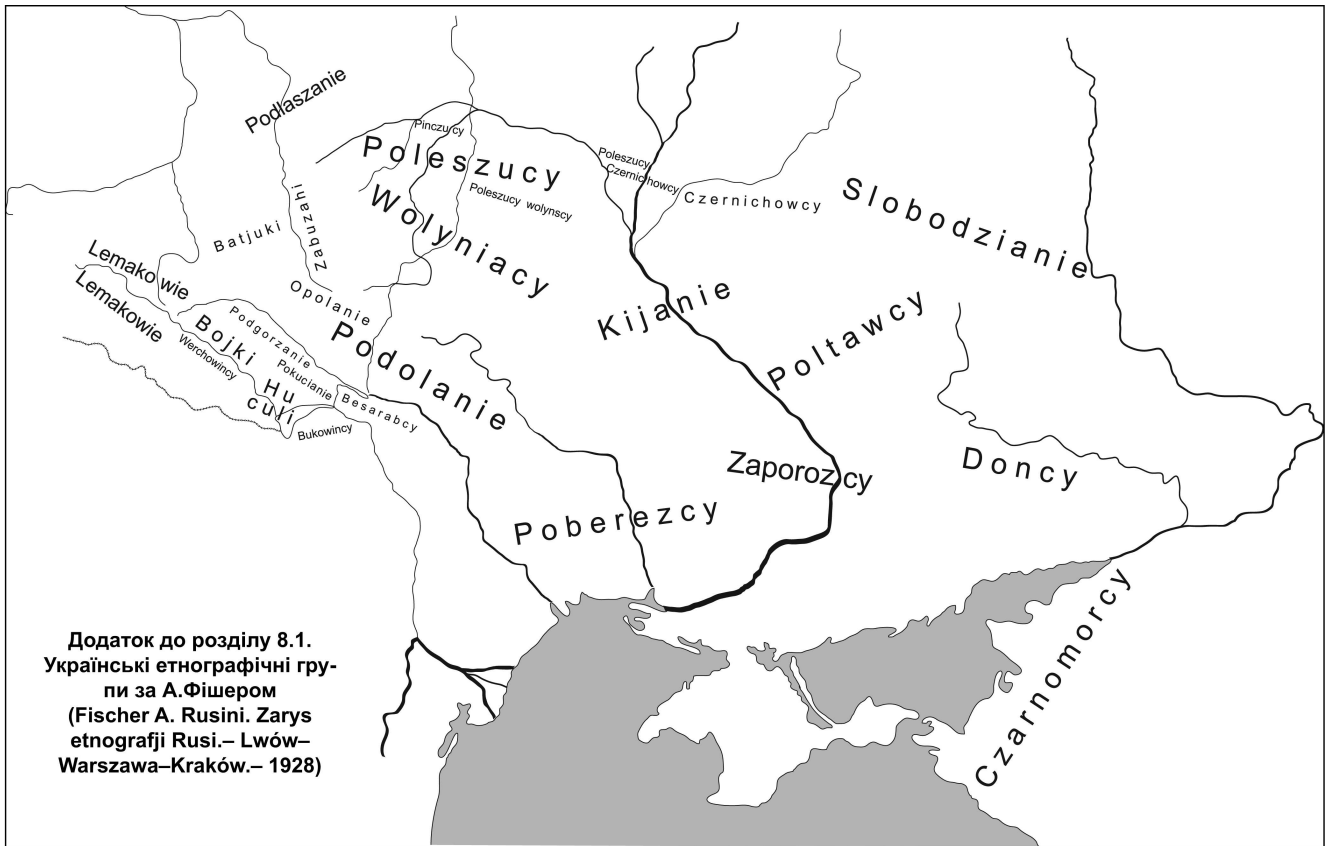
Ситуація, яка склалася з історико-етнографічним районуванням України вимагає, насамперед, перенесення уже наявного текстового матеріалу попередніх дослідників щодо меж етнографічних районів на карти. Без детального картографування фактологічного матеріалу не зможемо одержати достовірної картини історико-етнографічного районування України. Карти-схеми цього районування також необхідні для розробки адміністративно-територіального устрою України та концепції державної регіональної політики. Сьогодні вченими визнано, що картографування об'єктів культурної та природної спадщини є основою в розробці адміністративно-територіального устрою України та проведення реформи адміністративно-територіального устрою України¹⁹.

У ході дослідження постаралися перенести текстовий матеріал, який стосується визначення історико-етнографічних районів, на карти. Через великий обсяг графічного матеріалу подаємо лише його невелику частину, при цьому констатуємо про певні труднощі, які виникли в процесі представлення великих за розміром карт у масштабі, необхідному для наукової публікації.

Розглянемо також наявні в нашому розпорядженні картографічні матеріали стосовно історико-етнографічного та архітектурно-етнографічного районування. Перші етнографічні карти Галичини появились в серед. XIX ст. Вони відображають етнічні відносини, опираються на висліди урядових переписів населення, які проводилися в умовах Австрійської монархії та Польщі.

¹⁸Глушко М. Етнографічне районування української Галичини (за матеріалами наукових досліджень XIX – поч. XXI ст.) // *Галичина: етнічна історія*. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – С. 79.

¹⁹Косаревський О.І., Товбич В.В. Історико-культурна та природна спадщина як чинник проведення реформи адміністративно-територіального устрою України // *Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник*. – К.: КНУБА, 2007. – Вип. 17. – С. 71–89.

Етнографічна карта Галичини К.Черніга (Відень, 1855 р.) намагається точно представити етнічні відносини у Галичині за віросповіданням, зображує українсько-польський етнографічний кордон²⁰. Точніша карта Й.Бузека (Львів, 1903 р.)²¹ відображає віросповідні та мовні відносини у Галичині на підставі перепису 1909 р. Карта польського географа С.Павловського (Львів, 1919 р.)²² показує розміщення римо-католиків на підставі перепису 1910 р. Особливу цінність має карта В.Кубійовича (Вісбаден, 1983 р.)²³, оскільки вона відображає статистичні відомості про національності в Галичині.

Схематична карта "Руські групи етнічні" належить польському досліднику А.Фішеру (Львів; Варшава; Краків, 1928 р.)²⁴. Останнім часом були опубліковані картографічна карта-схема історико-етнографічних регіонів України А.Поньмарьова (Опішне, 1999 р.)²⁵, карта-схема фольклорних районів України Р.Кирчіва (Львів, 2002 р.)²⁶, карта-схема головних етнокультурних регіонів України М.Селівачова у виконанні Н.Грехової (К., 2005)²⁷, картографічні схеми етнографічних регіонів України Т.Косміної (К., 2005 р.)²⁸ та етнографічне районування Українських Карпат Д.Вортман і О.Косміної (К., 2007 р.)²⁹.

Карту "Українські етнолінгвістичні землі" по-

дав П.Магочій (К., 2007 р.). Згідно з нею Україна ділиться на історичні регіони: Закарпаття, Буковина, Галичина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Слобідська Україна, Запоріжжя, Донбас, Причорномор'я, Крим та Кубань³⁰.

Відома також низка нових етнологічних праць, в яких історико-етнографічне районування України представлено без картографічного супроводу³¹. Не подають картографічних матеріалів "Українське народознавство"³², "Географічна енциклопедія України"³³, "Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат"³⁴.

В основному вчені досліджують і окреслюють межі окремих історико-етнографічних районів (Бойківщина, Гуцульщина, Лемківщина, Буковина)³⁵. Текстові визначення етнографічних меж Гуцульщини наводили раніше нами згадані вчені С.Вітвицький (1862 р.), Р.Кайндль (1898 р.), В.Шухевич (1902 р.)³⁶. Картографічні матеріали, в яких відображено етнографічні межі Гуцульщини станом на 1930-ті рр.,

³⁰Магочій П. Історія України.- К.: Критика, 2007.- С. 26.

³¹Наулко В.І. Історико-етнографічне районування України та етнографічні групи українського народу // Культура і побут населення України: Навч. посібник / В.І.Наулко, Л.Ф.Артюх, В.Ф.Горленко та ін.- 2-ге вид., доп. та перероб.- К.: Либідь, 1993.- С. 1993.- С. 25-31; Кирчів Р.Ф. Історико-етнографічні райони України та етнографічні групи українського народу // Етнографія України: Навч. посібник / За ред. проф. С.А.Макаручука.- Вид. 2-ге, перероб. і доп.- Львів: Світ, 2004.- С. 123-148; Кирчів Р.Ф. Етнографічне районування України // Українське народознавство.- Львів: Фенікс, 1994.- С. 56-71.

³²Українське народознавство: Навч. посібн. / За ред. С.П.Павлюка, Г.Й.Горинь, Р.Ф.Кирчіва.- 2-ге вид., перероб. і доп.- К.: Знання, 2004.- С. 56-77.

³³Горленко В.Ф. Етнографічне районування // Географічна енциклопедія України: В 3 т.- К.: УРЕ, 1989.- Т. 1.- С. 393-394.

³⁴Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат: В 4 т.- Львів: ІН НАНУ, 2006.- Т. 2.: Етнологія та мистецтвознавство.- 816 с.

³⁵Гошко Ю.Г. Історико-етнографічна характеристика Бойківщини. Етнографічні межі // Бойківщина.- К.: Наук. Думка, 1968.- С. 25-28; Кирчів Р. Етнографічне дослідження Бойківщини.- К.: Наук. Думка, 1978.- 174 с.

³⁶Див.: Шухевич В.О. Гуцульщина. Перша і друга частини. Репринтне видання.- Верховина: Журнал "Гуцульщина", 1997.- 352 с.; Кайндль Р.Ф. Гуцули: їх життя, звичай та народні перекази.- Чернівці: Молодий буковинець, 2000.- 208 с.

²⁰Czoernig K. Ethnographische Karte der Österreichischen Monarchie.- Wien, 1855.- Karta M. 1:864000.

²¹Buzek J. Rozsiedlenie ludności Galicji według wyznania i języka // Wiadomości Statystyczne wyd. przez Kraj. Biuro Stat.- Lwów, 1909.- Т. XIX.- Karta M. 1:432000.

²²Pawłowski S. Ludność rzymsko-katolicka w polsko-ruskiej części Galicji.- Lwów, 1919.- Karta M. 1:750000.

²³Кубійович В. Етнічні групи південно-західної України (Галичини) на 1.1.1939.- Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1983.- 174 с. + karta.

²⁴Fischer A. Rusini. Zarys etnografii Rusi.- Lwów; Warszawa; Kraków, 1928.- S. 7-8.

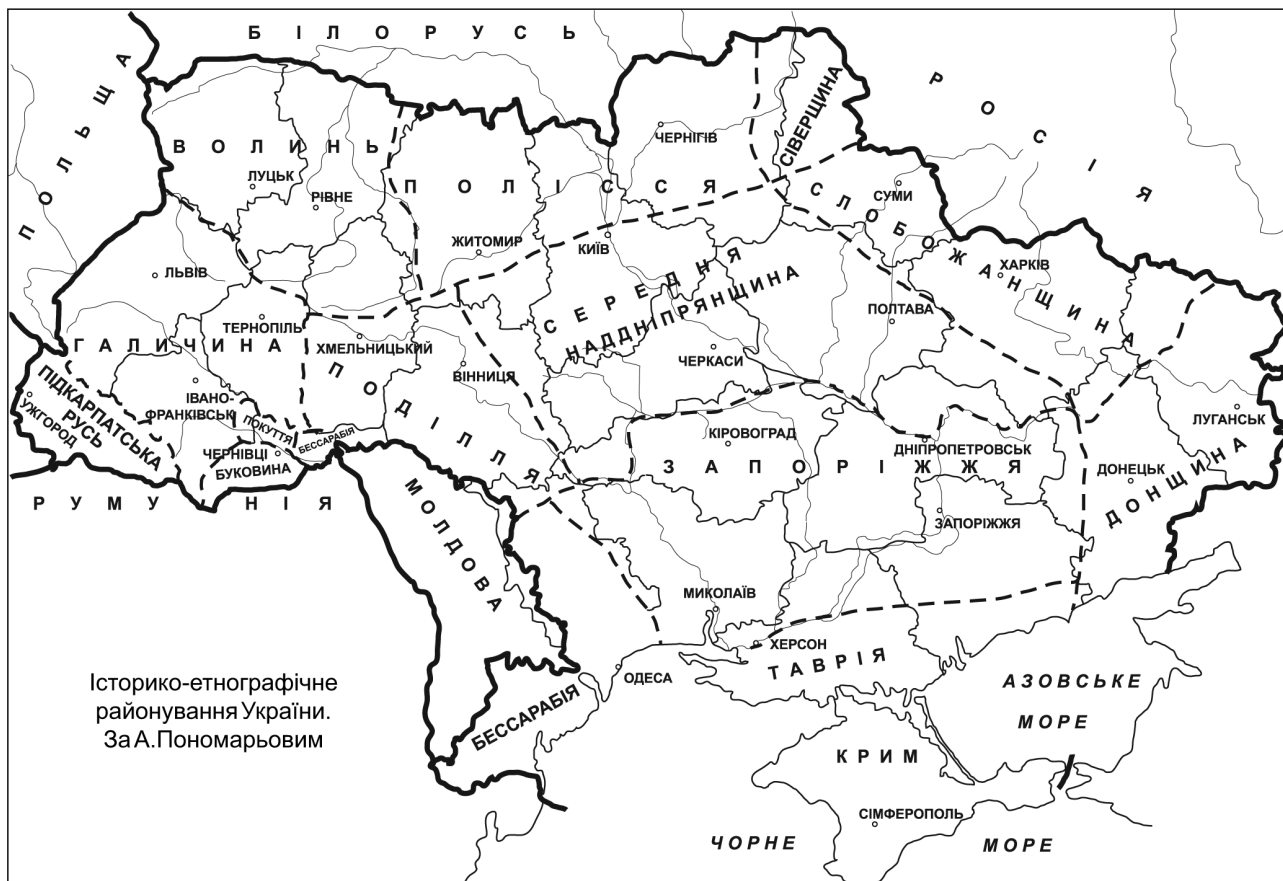
²⁵Fischer A. Rusini. Zarys etnografii Rusi.- Lwów; Warszawa; Kraków, 1928.- S. 7-8.

²⁶Кирчів Р.Ф. Из фольклорних регіонів України: Нар. і ст.- Львів: ІН НАНУ, 2002.- С. 33.

²⁷Селівачов В.Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія).- К.: Редакція вісника "АНТ", 2005.- С. 168-169.

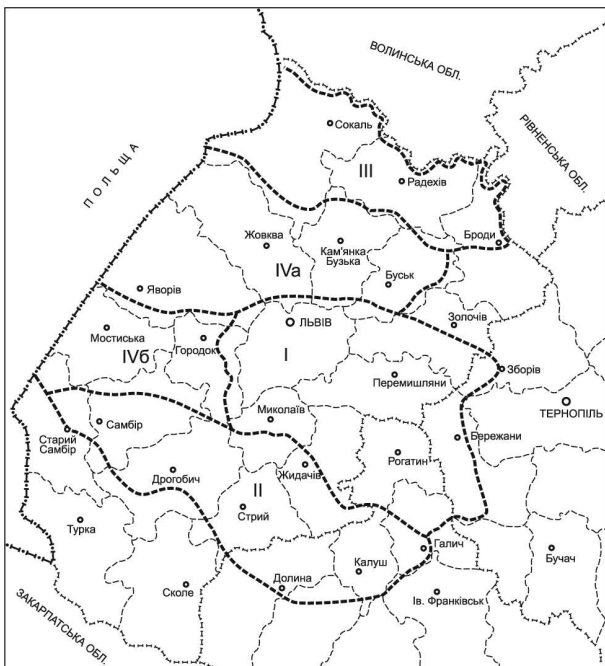
²⁸Енциклопедія історії України: В 8 т. / Редкол.: В.А.Смолій (голова) та ін.- К.: Наук. Думка, 2005-2007.- Т. 3.- 2005.- С. 63.

²⁹Там само.- Т. 4.- 2007.- С. 119.

Етнографічні регіони. Кін. XIX – поч. XX ст. За Т. Косміною

I – Опілля. II – Підгір'я. III – Південно-західна Волинь (Галицька Волинь).
 IVa – Північне Перемишльсько-Яворівське Надсяння (Батюки).
 IVb – Південне Перемишльсько-Яворівське Надсяння (Доляки)

Архітектурно-етнографічне районування України. Кін. XIX. поч. XX ст. За В.П. Самойловичем. I. Полісся. II. Карпати і Прикарпаття. III. Поділля. VI. Слобожанщина і Полтавщина. V. Середня Наддніпрянщина. VI. Південь України. 1. Волинська обл. 2. Рівненська обл. 3. Житомирська обл. 4. Сумська обл. 5. Київська обл. 6. Чернігівська обл. 7. Львівська обл. 8. Івано-Франківська обл. 9. Тернопільська обл. 10. Закарпатська обл. 11. Чернівецька обл. 12. Хмельницька обл. 13. Вінницька обл. 14. Полтавська обл. 15. Харківська обл. 16. Луганська обл. 17. Донецька обл. 18. Дніпропетровська обл. 19. Черкаська обл. 20. Кіровоградська обл. 21. Запорізька обл. 22. Херсонська обл. 23. Миколаївська обл. 24. Одеська обл. 25. Кримська обл.

Етнографічно-архітектурні райони північно-західної Галичини і південно-західної Волині (житлово-господарський комплекс). За Р. Радовичем

подає В.Кубійович³⁷. У 1972 р. в США була видана карта “Гуцульщина” Романа Яриновича, масштабом 1:300000. Межі Лемківщини подають І.Коперницький (1888 р.), С.Луцицький (1935 р.), Т.Шевчик (Б. р., М 1:400000), З.Стібер (1938 р.), картографічні матеріали стосовно етнографічних меж “Галицької Лемківщини” – В.Кубійович³⁸, “Лемківщини й Надсяння” (М 1:400000) – В.Кубійович і М.Кулицький³⁹. В 1929 р. видавництво “Лемко” в США опублікувало карту “Лемковина” у масштабі 1:200000.

Карта населених пунктів “Лемківщини й Надсяння” В.Кубійовича та М.Кулицького поміщена в книзі “Дерев’яна архітектура Українських Карпат”⁴⁰. Ю.Тарнович дає визначення Лемківщини й публікує список географічних назв лемківських місцевостей та “карту, де живуть лемки”⁴¹.

Межі між етнічними групами бойками і гуцулами, лемками та бойками картографічно означив Я.Фальковський (1937, 1938 рр.), межі Лемківщини та Бойківщини – Р.Райнфусс (1936, 1939, 1946 рр.)⁴².

Схематичну карту Бойківщини в межах сьогоднішніх державних кордонів подає історико-етнографічне дослідження “Бойківщина”⁴³.

Гірша ситуація з архітектурно-етнографічним картографуванням. Перше схематичне картографічне архітектурно-етнографічне районування України (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.) за народним житлом зробив В.Самойлович⁴⁴. Хоча дослідження з архітектури дерев’яних церков і велись у радянській Україні, проте архітектурно-етнографіч-

не районування не розроблялось. Воно відсутнє у працях з історії архітектури⁴⁵. В роки незалежності картографічну схему архітектурно-етнографічного зонування України ХІХ – поч. ХХ ст. розробив і подав Л.Прибега⁴⁶. Це зонування ґрунтується на працях В.Самойловича, Т.Косьміної, П.Юрченка, зокрема на історико-географічному районуванні⁴⁷. Не дають картографічних матеріалів запропоновані І.Могитичем архітектурно-етнографічні зони та регіони України⁴⁸. Прив’язка архітектурно-етнографічних районів до етнографічних призводить до неточного окреслення меж побутування певних типів церков. Наприклад, в окреслених етнографічних межах Гуцульщини є типи церков, які не відносяться до визначених архітектурно-типологічних ознак гуцульської школи народного храмового будівництва. Наявність двох хрещатих церков у Закарпатській частині Гуцульщини та відсутність їх на південному сході, а також присутність інших типів церков Гуцульщини вказує, що архітектурно-етнографічне районування має свої територіальні межі, які не співпадають із етнографічними.

Ще складніша ситуація виникає на Закарпатті, де маємо різні типи церков (які відносяться до Бойківської, Лемківської шкіл) та свої локальні групи, які не можна віднести до жодної з відомих шкіл. Пряме копіювання призводить до того, що до певного історико-етнографічного або архітектурно-етнографічного району зараховуються будівлі, які йому не характерні, тобто церкви іншого типу, іншої школи. За Г.Логвином, ц. св. Юра в Дрогобичі (ХVІ ст, 1658 р., 1670 р.)⁴⁹ відноситься до Галицької архітектурно-

³⁷Енциклопедія українознавства: В 11 т.– Львів, 1993.– Т. 2.– С. 467.

³⁸Там само.– Т. 4.– С. 1276.

³⁹Окрема карта Українського видавництва в Кракові, б. м. в., б. р.

⁴⁰Дерев’яна архітектура Українських Карпат / За ред. І.Гвозди.– Нью-Йорк: Фундація дослідження Лемківщини, 1978.– С. 69.

⁴¹Тарнович Ю. Ілюстрована історія Лемківщини.– Львів: ІН НАНУ, 1998.– С. 15, 51; перевидання 1936 р.

⁴²Falkowski V., Pasznyi Y. Na pograniczu Lemkowsko-bojkowskim. Prace etnograficzne Ludoznawczego.– Lwów, 1916; Reinfuss R. Etnograficzne granicy Lemkowszczyzny // Ziemia.– 1936.– № 26; Його ж. Lemkowie jako grupa etnograficzna. Prace i materiały etnograficzne.– Lublin, 1849.

⁴³Бойківщина: Історико-етнографічне дослідження.– К.: Наук. Думка, 1983.– С. 27.

⁴⁴Самойлович В. Українське народне житло (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.).– К.: Наук. Думка, 1972.– Мал. 2.

⁴⁵Історія українського мистецтва: В 6 т.– К.: УРЕ.– 1966–1970; Всеобщая история архитектуры: В 12 т.– Л.; Москва: Стройиздат, 1966.– Т. 3: Средние века.– С. 16–375; Москва: Стройиздат, 1968.– Т. 6: Архитектура России, Украины и Белоруссии ХІV – перв. пол. ХІХ вв.– С. 339–452.

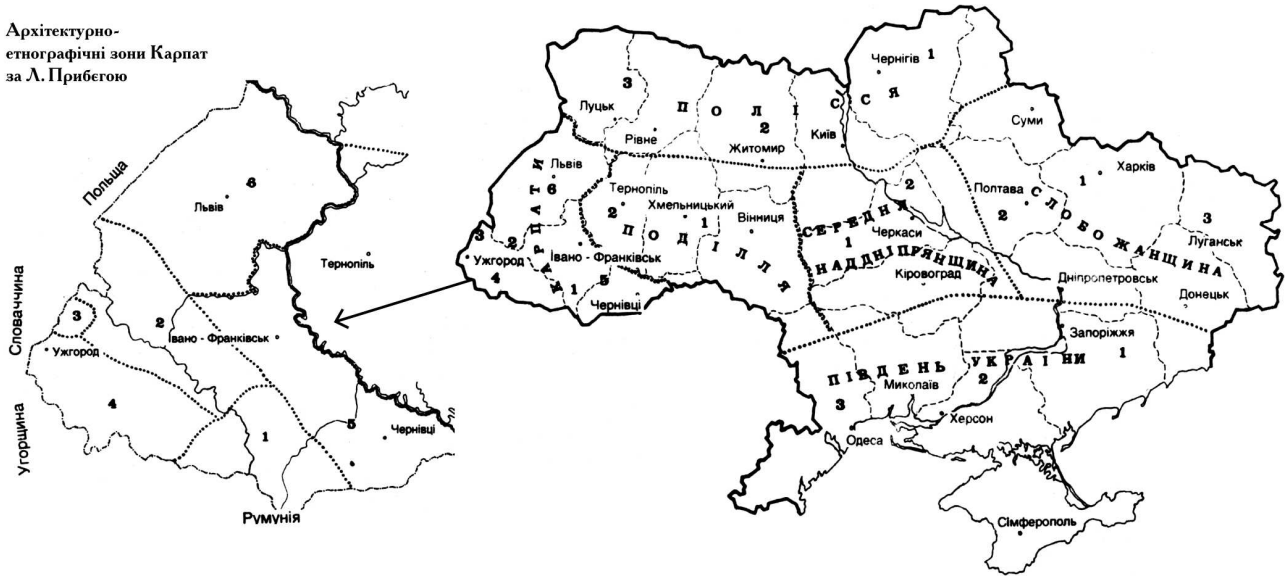
⁴⁶Прибега Л. Методика охорони та реставрації пам’яток народного зодчества України.– К.: Наук. Думка, 1997.– Табл. 1.

⁴⁷Там само.– С. 90.

⁴⁸Могитич І. Загальна характеристика народної архітектури // Історія української архітектури.– К.: Техніка, 2003.– С. 373.

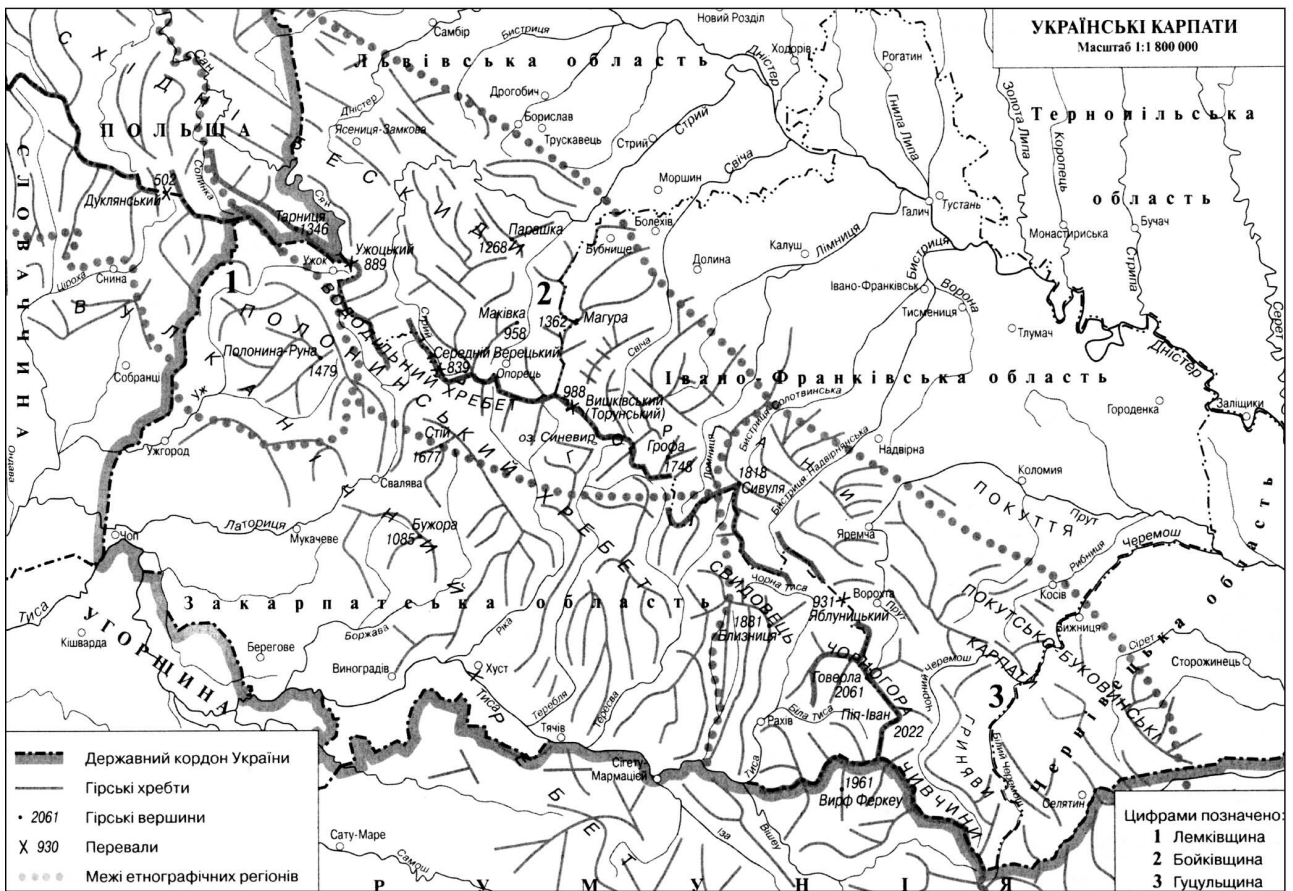
⁴⁹Логвин Г. Культіві споруди в Україні // Українці. Історико-етнографічна монографія: В 2 кн.– Опішне: Українське народознавство, 1999.– Т. 2.– С. 444.

Архітектурно-етнографічні зони Карпат за Л. Прибеґою

Архітектурно-етнографічне зонування України XIX – початку XX ст. За Л. Прибеґою.

Кордони історико-етнографічних регіонів. Зони: Карпати: 1. Гуцульщина. 2. Бойківщина. 3. Лемківщина. 4. Закарпаття. 5. Буковина. 6. Львівщина. Полісся: 1. Лівобережне. 2. Правобережне. 3. Волинське. Поділля: 1. Східне. 2. Західне. Слобожанщина: 1. Східна. 2. Центральна. 3. Західна (Полтавщина). Середня Наддніпрянщина: 1. Правобережна. 2. Лівобережна. Південь України: 1. Східна частина. 2. Центральна частина. 3. Західна частина

Історико-етнографічне районування Українських Карпат. За Д.Я. Вортманом, О.Ю. Косміною. 2007 р.

мистецької школи, а за П.Юрченком – до бойківського типу церков⁵⁰.

Польові дослідження Прикарпаття та Опілля показали, що тут існують свої типологічні особливості житла, які вирізняються з-поміж сусідніх частин⁵¹ і дають можливість за архітектурно-конструктивними ознаками виділити архітектурно-етнографічні райони⁵², а за ознаками матеріальної та духовної культури – історико-етнографічні райони: Передкарпатське Подністров'я, Опілля, Надсяння⁵³.

Значна частина вчених досліджує переважно дерев'яні церкви в межах окремих історико-етнографічних регіонів, районів. В.Січинський, М.Драган, Г.Логвин, П.Юрченко, С.Таранушенко, П.Макушенко, І.Могитич, В.Кармазин-Каковський та інші розглядають архітектурно-конструктивні особливості церков у межах історико-етнографічних регіонів, в яких за сталими типологічними особливостями виділяють школи народного храмового будівництва⁵⁴. Немає архітектурно-етнографічних меж у задекларованому архітектурно-етнографічному зонуванні І.Могитича⁵⁵.

⁵⁰Юрченко П. Дерев'яна архітектура України.– К.: Будівельник, 1970.– С. 134.

⁵¹Радович Р. Традиційне сільське житло на Опіллі другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. // Записки НТШ.– Львів, 1995.– Т. ССХХХ: Праці секції етнографії та фольклористики.– С. 79–106.

⁵²Тарас Я. Архітектурно-етнографічне районування // Українська сакральна дерев'яна архітектура України.– Львів: ІН НАНУ, 2006.– С. 35–36.

⁵³Кирчів Р.Ф. Етнографічне районування України // Українське народознавство.– Львів, 1994.– С. 56–71.

⁵⁴Логвин Г.Н. Дерев'яна архітектура України // Нариси історії архітектури Української РСР.– К.: Держбудвидав, 1957.– С. 200–231; Юрченко П.Г. Дерев'яне зодчество України.– К.: Видавництво Академії архітектури УРСР, 1949.– 132 с.; Його ж. Дерев'яна архітектура України.– К.: Будівельник, 1970.– 192 с.; Макушенко П.Н. Народна архітектура Закарпаття.– Москва: Стройиздат, 1976.– 160 с.; Могитич І.Р. Крещатые церкви Гуцульщини // Архитектурное наследство.– Москва: Стройиздат, 1979.– Сб. 27.– С. 97–107; Його ж. Традиции и влияние в народном зодчестве западных областей Украины // Архитектурное наследство.– Москва: Стройиздат, 1984.– Сб. 32.– С. 114–118.

⁵⁵Могитич І. Народна дерев'яна архітектура // Історія української архітектури / Ю.С.Асеев, В.В.Вечерський, О.М.Годованюк та ін.; За ред. В.І.Тимофійенка.– К.: Техніка, 2003.– С. 372–399.

Професор Р.Бриковський на основі архітектурно-конструктивних рішень із врахуванням часових рамок будівництва подав схему розташування лемківських церков у межах історико-етнографічного районування⁵⁶. Свою картографічну схему архітектурно-етнографічного районування України за об'єктами сакральної дерев'яної архітектури подаємо в словнику-довіднику⁵⁷.

Останнім часом, на жаль, в архітектурній науці простежуємо недолугі схеми поділу українських етнічних земель за типами церков, як-от: архаїчні церкви Галичини, Бойківщини, Лемківщини, Закарпаття, Гуцульщини, Буковини, Тернопільщини, Полісся, Поділля, Центру та Сходу, кам'яно-дерев'яні церкви⁵⁸.

Сьогодні немає картографічних матеріалів і текстового опису меж архітектурно-етнографічних районів, визначених за окремими сталими типологічними ознаками для культових, житлових та господарських споруд. Відповідно не маємо архітектурно-етнографічного районування України. Відсутні дослідження у цьому плані і найскладнішого щодо класифікації та систематизації архітектурних будівель регіону – Карпат.

Ситуація, що склалася в історико-етнографічному та архітектурно-етнографічному районуваннях, пов'язана насамперед з інерцією, методологією радянської доби та з необхідністю кропіткої роботи не тільки стосовно виявлення, а й викреслення сотень фасадів, планів церков у відповідному масштабі, і також нанесення цих фасадів і планів церков із супутніми хронологічними відомостями на карти-схеми.

Картографування об'єктів сакральної архітектури дозволяє встановити межі розповсюдження певних типів церков та їх зв'язок з уже визначеними етнографічними районами, дослідити особливості цих типів, дати їм назви.

⁵⁶Brykowski R. Lemkowska architektura cerkiewna // Lemkowie w historii i kulturze Karpat.– Cz. 2.– Sanok: Muzeum budownictwa ludowego w Sanoku, 1994.– S. 81–110; Його ж. Lemkowska drewniana architektura cerkiewna w Polsce, na Słowacji i Rusi Zakarpackiej.– Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź: Ossolineum, 1986.– 188 s. + 157 il.

⁵⁷Тарас Я. Українська сакральна дерев'яна архітектура...– С. 36.

⁵⁸Шевцова Г. Дерев'яні церкви України.– К.: Грані-Т.– 2007.– С. 9.